

Originalni naučni rad
UDK 81'37:17.03"19/20"

NENAD CEKIĆ

NATURALISTIČKI REDUKCIONIZAM U SAVREMENOJ METAETICI

Metaetika je nastala kao pobijanje jedne na prvi pogled jeziku imanentne intuicije prema kojoj svaki jezik *jeste* opis stvarnosti ili je bar s opisom stvarnosti neraskidivo povezan. A opisi, to se podrazumeva, *jesu* iskazi koji mogu biti istiniti ili lažni. U tom smislu, podrazumeva se da je i jezik morala nekakav opis nekakve stvarnosti. Ovakav stav nazvaću *immanentnim deskriptivizmom (ili: kognitivizmom) prirodnog jezika*. Razlog za postojanje ovog fenomena je jednostavno objasniti. Između rečenica tipa “X je dobro” i “X je žuto” naizgled ne postoji nikakva logička ili gramatička razlika. Ovo neposredno uverenje o “opisnoj” (deskriptivnoj) prirodi jezika koje sa sobom nosi “zdravorazumski” stav prema prirodi jezika u pitanje je doveo Mur (Moore) svojom čuvenom raspravom o “naturalističkoj grešci” iznetoj u *Principima etike*.¹ Murovo intuicionističko uverenje je u teorijskom pogledu gotovo konsenzusom odbačeno. Međutim, “argument otvorenog pitanja” na kojem se zasniva ideja o naturalističkoj grešci živi i danas.

1. O metaetičkom naturalizmu uopšte

Metaetički naturalizam ima mnoštvo oblika. Može se reći da je možda jedina uistinu zajednička crta različitih „naturalizama“ pokušaj spasavanja pojma istine u moralu po modelu empirijske nauke. Svaki naturalizam je, dakle, oblik kognitivizma (deskriptivizma) i predstavlja pokušaj odgovor-

¹ U našem prevodu: Mur, Dž. E., *Principi etike*, Plato, Beograd, 1998.

ra na izazove koje nameće klasični ili neki modifikovani oblik murovskog argumenta otvorenog pitanja. Uobičajeno, ali pomalo zastarelo, naturalizam se deli na *objektivistički naturalizam*, *subjektivistički naturalizam* i *neonaturalizam*.

1) *Objektivistički* naturalisti smatraju da su moralni sudovi zapravo iskazi o prirodnim svojstvima ili fenomenima. Prema ovom stanovištu, moralni sudovi u načelu su prevodivi u empirijske iskaze putem esencijalnih ili analitičkih definicija. Zato se ova vrsta naturalizma u savremenoj metaetici naziva *definicionističkim*, *semantičkim* ili *analitičkim naturalizmom*. Ovde treba imati na umu jednu bitnu stvar. Ne postoji bilo kakav „klasični“ analitički *metaetički* naturalizam kao razvijena teorijska doktrina. On postoji samo kao implicitna podloga nekih normativnih doktrina, recimo, utilitarizma ili sada (ponovo modernog) evolucionizma. „Klasični naturalizam“ je u tim teorijama samo implicirana metaetička osnova, a ne razvijena metaetička doktrina. Kao što sam rekao, Mur je u *Principima etike* samu mogućnost analitičkog naturalizma doveo u ozbiljnu sumnju svojom čuvenom argumentacijom o „naturalističkoj grešci“ koja se bazira na argumentu otvorenog pitanja. Srž argumenta čini sumnja da se moralni termini mogu valjano analitički definisati pomoću termina koji se odnose na prirodna svojstva. Argument otvorenog pitanja zasniva se na uverenju da *koji god* definiens D radi definisanja termina „dobro“ izaberemo, uvek ćemo moći da smisleno postavimo pitanje: „Da li je D dobro?“ Ovo pitanje, po Murovom uverenju, nikada neće biti pitanje koje odgovara samo na sebe tj. „zatvoreno“. Ono će uvek biti otvoreno za supstancijalnu moralnu raspravu, tj. „otvoreno“.

2) *Subjektivistički* naturalisti smatraju da su moralni sudovi, bar u načelu, *iskazi* o subjektivnim mentalnim stanjima onoga ko sud donosi. Westermarck je još 1932. godine napisao knjigu *Etička relativnost*³ u kojoj zastupa tezu da, globalno govoreći, moralni sudovi jesu iskazi o psihološkom stanju ili psihološkim dispozicijama subjekta. Budući da su psihološka stanja dostupna empirijskom „unutrašnjem opažanju“ (introspekciji), reč je o iskazima koji imaju „istinosne uslove“, tj. mogu biti istiniti ili lažni. Ova vrsta naturalizma, koja se ponekada kvalifikuje i kao „vulgarni subjektivism“,⁴ odbačena je zbog jednog Murovog argumenta koji se, u svedenoj formi, može svesti na sledeće. Ako Petar kaže „X je dobro“, a Marko kaže „X nije dobro“, oni zapravo ne govore ništa o spoljašnjem svetu već govore *o sebi*, tj. o sopstvenim psihološkim stanjima. Petar *tvrdi* (otprilike) „X se meni sviđa“, dok Marko *tvrdi* „X se meni ne sviđa“. To znači da obojica

2 Argument se može proširiti tako da važi za svaki vrednosni termin, npr. na pojam ispravnog ili dužnosti.

3 V. Westermarck, E., *Etical Relativity* [1932] London, Routledge, 2001.

4 V. Wiggins, D., *Ethics: Twelve Lectures on Philosophy of Morality*, London, Penguin Books, 2006, str. 372.

mogu biti u pravu! Ova dva iskaza, dakle, *nisu* u kontradikciji, iako se obično smatra da *jesu*. Shodno inicijalnoj pretpostavci subjektivističkog naturalizma, Petar i Marko se čak ni *ne razilaze* u verovanjima jer uopšte ne govore o istoj stvari. Svako zapravo *tvrdi* nešto o sebi samom *povodom* X-a, a *ne tvrdi* ništa o samom X-u.⁵ Subjektivistički naturalizam nikako ne treba pomešati s *emotivističkom* tezom, koja se takođe smatra “subjektivističkom”. Prema ovoj tezi moralni sudovi jesu *ekspresije* osećanja ili emotivnih dispozicija jer *ekspresije*, za razliku od *iskaza* ili *tvrdnje* o osećanjima ili emotivnih dispozicija ne mogu biti ni *istinite* niti *lažne*.

3) Starijim rečnikom nazvani *neonaturalizam*, a zapravo naturalizam u savremenom smislu, razlikuje se od „klasičnog“ analitičkog naturalizma po tome što počiva na metodološkim analogijama morala i prirodnih nauka, i, vrlo često, na pojmovima *metafizičke nužnosti* i *supervenijencije*. Supervenijencija je pojam koji pripada čisto filozofskoj terminologiji (i to novijoj) te stoga nema nikakav doslovni korelat u svakodnevnom srpskom jeziku. On se ni ne prevodi na srpski jezik. (Najbolji prevod bio bi otprilike: “nadovezivanje” ili “nadovezujući karakter”).

Za razliku od, naglašavam, uslovno rečeno, klasičnih naturalista, “novi naturalisti” (naturalisti 20. i 21. veka), bili oni redukcionistički ili ne-redukcionistički orijentisani, ne smatraju da se moralni sudovi mogu direktno svesti na empirijske iskaze, već smatraju da između izvesnih moralnih svojstava (a time i moralnih sudova) i prirodnih svojstava (a time i empirijskih iskaza) postoji veza koja se ne može objasniti ni analizom jezika ni pozivanjem na poznate prirodne zakone. Bitno je i naglasiti da savremeni naturalisti zapravo poriču mogućnost tzv. esencijalnog ili analitičkog definisanja moralnih svojstava/termina pomoću prirodnih svojstava/termina. Niti je moralne termine moguće analitički definisati pomoću prirodnih, niti su moralna svojstva direktno svodiva na prirodna. Preovlađujuća ideja u savremenom naturalističkom ne-redukcionizmu je da su moralna svojstva *kovarijantna ili bar analogna* sa prirodnim svojstvima, ali da se na njih *ne mogu svesti*. S druge strane, savremeni naturalistički metaetički redukcionisti smatraju da sam pojam redukcije treba reinterpretirati. Novina u savremenom naturalizmu su i neobični pokušaji kombinovanja *metafizičkog* naturalizma, metaetičkog kognitivizma i metaetičkog ekspresivizma, naslednika klasičnog ne-kognitivizma. Primer je teorija koju su razvili Horgan (Horgan) i Timons (Timmons), a koju su sami nazvali *kognitivističkim ekspresivizmom*.⁶

5 V. Moore, G. E., *Ethics*, [1946, London] New York, Oxford University Press, 2005, ch. IV.

6 V. Horgan.T.&Timmons, M., „Cognitivist Expressivism“, u: Horgan.T. &Timmons, M., *Metaethics after Moore*, Oxford University Press, Oxford and New York, 2006.

I da naglasim, *svaka* normativna teorija u osnovi ima ili, barem, implicira izvesno metaetičko stanovište. Naime, u svakoj normativnoj teoriji je makar implicitno sadržano gledište o prirodi i funkciji (“značenju” i “upotrebi”) moralnih sudova.

2. Savremeni naturalizam u etici

Savremeni metaetički naturalizam ima dva osnovna oblika: neredukcionizam i redukcionizam. Napominjem da oba termina treba shvatiti vrlo uslovno jer se njihovi elementi i ideje prepliću, a ponekada i međusobno podupiru. Osim toga, videće se, „redukcionizam“ nigde ne podrazumeva direktno svodenje moralnih svojstava na prirodna. Čak je i termin „naturalizam“ neprecizan jer u osnovi ovog gledišta ne leži tvrdnja da moralna svojstva zaista jesu prirodna. U bazi savremenog naturalizma nema ontoloških ili metafizičkih pretpostavki o prirodi moralnih svojstava. Savremeni naturalizam je rasprava o primenljivosti metoda empirijskih nauka u moralnim raspravama i načinu primene pojma „istinosnih uslova“, tj. pojmova istine i lažnosti na moralne sudove. Osnovna ideja savremenog naturalizma je da su eksplanatorne moći i mehanizmi funkcionisanja moralnih termina i sudova slične ili mogu da budu slične sa procedurama u prirodnoj nauci. Reč je, pre svega, o primeni modela *kauzalnog objašnjenja* u moralu. Prema ovom stanovištu, moral i empirijska nauka su dovoljno slični da moral možemo da *tretiramo* kao nauku. Ovu tezu nikako ne treba shvatiti kao tvrdnju da moral i *jeste* (empirijska) nauka. Zbog toga bi prikladniji naziv za metaetičke trendove ove vrste bio *kvazinaturalizam*, ali taj termin, iz nepoznatih razloga niko ne koriste. Međutim, ne vidi se zašto je to tako. Ako je Blackburn (Blackburn) svoje ekspesivističko (u osnovi: ne-kognitivističko) stanovište nazvao *kvazirealizmom*, zašto savremeni „naturalisti“ ne bi pristali da budu *kvazinaturalisti*?

2.1. Jedan argument protiv semantičkog naturalističkog redukcionizma: *Kripke i Patnam*

U osnovi opšteg, a ne samo metaetičkog, naturalističkog neredukcionizma nalazi se bazična semantička pretpostavka da dva termina mogu denotirati (referirati na) isto svojstvo, a da pri tom između *njih* nema *odnosa sinonimnosti*. Nesvodivost moralnih svojstava na vanmoralna, između ostalog, zasniva se i na ovoj semantičkoj tezi. Koren nastojanja da se značenje (u novijoj terminologiji: „semantika“) fundamentalnih moralnih termina kao što je „dobro“ ili „ispravno“ predstave po analogiji sa značenjem termina

„prirodnih vrsta“ (ili „tipova“) kao što su „voda“ ili „zlato“. Ovaj pristup sugerisan je radovima Kripkea (Kripke)⁷ i Patnama (Putnam)⁸.

Sada dolazimo do u filozofiji čuvenog Patnamovog primera Zemlje i Zemlje Bliznakinje. Sasvim kratko rečeno, Patnam ovaj primer konstruiše da bi odbacio subjektivističke i mentalističke predstave o značenju uopšte.⁹ Svoj misaoni eksperiment Patnam konstruiše sledećim rečima: „...pretpostavićemo da negde postoji planeta koju ćemo zvati Zemlja Bliznakinja. Ona je veoma slična Zemlji. (...) Nezavisno od razlika koje ćemo u našim naučno-fantastičnim primerima specificovati, čitalac može da pretpostavi da je Zemlja Bliznakinja *potpuno* slična Zemlji; u stvari, ljudi na njoj govore jezikom koji je istovetan našem. Jedna od osobenosti Zemlje Bliznakinje jeste da tečnost zvana ‘voda’ nije H₂O nego različita tečnost, čija je formula dugačka i složena. Skratiću ovu hemijsku formulu prosto kao XYZ. Pretpostaviću, takođe, da okeani, jezera i mora na Zemlji Bliznakinji umesto vode sadrže XYZ. Pretpostaviću da je XYZ nemoguće razlikovati od vode na normalnoj temperaturi i pritisku. Pretpostaviću takođe da okeani, jezera i mora na Zemlji Bliznakinji umesto vode sadrže XYZ, da je kiša na Zemlji Bliznakinji XYZ a ne voda, itd.

Ukoliko ikada svemirski brod sa Zemlje poseti Zemlju Bliznakinju, prva će pretpostavka biti da ‘voda’ ima isto značenje na obe planete. Pretpostavka će biti korigovana kada se otkrije da je ‘voda’ na Zemlji Bliznakinji XYZ, pa će zemaljski svemirski brod poslati sledeći izveštaj:

‘Na Zemlji Bliznakinji reč ‘voda’ znači XYZ.’

Isto tako, ako ikada svemirski brod sa Zemlje Bliznakinje poseti Zemlju, prva će pretpostavka biti da ‘voda’ ima isto značenje na obe planete. Ona će biti korigovana kada se otkrije da je na zemlji ‘voda’ H₂O, pa će svemirski brod sa Zemlje Bliznakinje na svoju planetu poslati sledeće saopštenje:

‘Na Zemlji reč ‘voda’ znači H₂O.’“¹⁰

7 V. Kripke, S., *Naming and Necessity*, Harvard University Press, Cambridge MA, 1980.

8 V. Putnam, H., „The meaning of ‘meaning’“, u *Mind, Language and Reality*, Cambridge University Press, Cambridge, 1975, str 215-71.

9 On kaže: „pojmovi nisu mentalne prezentacije koje intrinzično referiraju na spoljašnje objekte (...) Pojmovi jesu znaci upotrebljeni na izvestan način; znaci mogu biti javni i privatni, mentalni entiteti ili fizički entiteti, ali čak i kada su ‘mentalni’ i ‘privatni’, sam znak, nezavisno od svoje upotrebe nije pojam. Takođe, znaci sami po sebi ne referiraju intrinzično.“ Putnam, H., „Mozgovi u posudi“, *Theoria* br. 2/1997. str. 112.

10 Putnam, H., „Značenje i referencija“, u: *Ogledi o jeziku i značenju* (ur. A. Pavković i Ž. Lazović), Filozofsko društvo Srbije, 1992, str. 83 – 84.

U skladu sa svojim polaznim stanovištem, Patnam zaključuje: „ako je ‘voda’ na Zemlji Bliznakinji različita tečnost – recimo XYZ, a ne H₂O – onda reč ‘voda’ reprezentuje različitu tečnost kada se koristi na Zemlji bliznakinji i kada se koristi na Zemlji (...) Suprotno učenju koje nas prati još od sedamnaestog veka, *značenja nisu prosto u glavi.*”¹¹

Šta ovo znači? Kada se primeri pojednostave, mi imamo dva paralelna opisa „nominalne suštine“ vode na dve planete:¹²

Jasno je da na Zemlji ulogu „prave esencije“, ili „dubinske strukture“ ima H₂O, a na Zemlji bliznakinji XYZ. Pa ipak, iako stanovnici dve planete terminom „voda“ referiraju na različite stvari, njihove intuicije su inicijalno potpuno usklađene i oni to ne znaju. Stoga semantički naturalistički redukcionizam nije moguć.

2.2. Redukcionizam i „novi redukcionizam“

Kako se ideja naturalističkog redukcionizma, uprkos snazi murovskog argumenta otvorenog pitanja i novijih antiredukcionističkih argumenata, uopšte može spasti?

Već je rečeno da je protonaturalizam kojeg možemo pronaći, recimo, u metaetičkoj osnovi klasičnog utilitarizma, redukcionističkog tipa. Zapravo reč je o *definicionizmu* koji moralne termine „prevodi“ u termine koji se odnose na „prirodna svojstva“. Noviji oblici redukcionizma imaju rafiniraniji oblik i ne oslanjaju se na direktno analitičko („esencijalno“) dešifrisanje moralnih termina putem naturalističkih termina, niti na svođenje moralnih svojstava na prirodna. Ovakav pristup razradili su Railton (Railton) i redukcionisti koji se oslanjaju na ideju „mrežne analize“ – već pomenuti Džekson i Petit.

2.2.1. Railtonov metodološki naturalizam

Railton u metatetiku uvodi razliku između *supstantivnog (suštinskog)* i *metodološkog* naturalizma. Metodološki naturalizam kao osnovnu ideju na kojoj se zasniva njegova teorija on karakteriše sledećim rečima: „Metodološki naturalisti smatraju da filozofija ne poseduje poseban, *a priori* metod sposoban da obezbedi supstantivne [moralne] istine, koje stoga nisu predmet bilo kakve empirijske provere. Umesto toga, metodološki naturali-

11 *Ibid.*, str. 113.

12 V. Miller, A., *An Introduction to Contemporary Metaethics*, Polity Press, Cambridge, 2003, str. 164-168.

sta treba da postupa *a posteriori*, u tandemu sa...široko shvaćenim empirijskim istraživanjima koja se obavljaju u prirodnim i društvenim naukama.”¹³

Ovo znači da metodološki naturalista *ne* tvrdi da moralna svojstva jesu suštinski svodiva na prirodna svojstva već da ih treba tretirati *kao da* jesu prirodna svojstva. Railtonov stav je da je ovakav pristup najbolji *metod* za preispitivanje moralnih fenomena.

Dok je metaetički metodološki naturalizam zapravo stav o *metodu* ispitivanja moralnih termina i sudova, supstantivni naturalizam jeste gledište koje se odnosi na *suštinu* moralnih svojstava. Railton kaže: “Supstantivni naturalista je neko ko predlaže semantičku interpretaciju pojmova u nekoj oblasti prakse ili jezika u terminima koji se odnose na svojstva ili relacije koji bi ‘mogli da nose njihovu težinu’ u okvirima empirijske nauke”¹⁴

Metodološki i supstantivni naturalizam su različite pozicije. Neko može biti metodološki naturalista, a ne biti supstantivni naturalista i obrnuto. Metaetička osnova supstantivnog naturalizma jeste, primera radi, utilitistička formula da se *analizom* može doći do zaključka da “dobro” *znači* isto što i “ono što doprinosi najvećoj mogućoj sreći najvećeg mogućeg broja ljudi”. Ovde imamo posla sa implicitnim analitičkim naturalizmom koji je bio predmet Murovog napada putem argumenta otvorenog pitanja. Moralno svojstvo “dobro” je, znači, nešto što “zastupa” prirodno svojstvo (“sreću”) koje jeste predmet empirijske nauke (empirijske psihologije). Budući da se do ovakvog zaključka došlo *apriornom filozofskom analizom* ovo bi bio primer supstantivnog ali ne i metodološkog naturalizma. Reč je, dakle, o klasičnom analitičkom naturalizmu koji podrazumeva mogućnost klasičnog definisanja moralnih termina pomoću termina koji se odnose na prirodna svojstva.

S druge strane, smatra Railton, neko može biti metodološki naturalista a ne biti supstantivni naturalista. Može se *pretpostaviti* da moralna svojstva *jesu* prirodna, pa *a posteriori* analizom utvrditi da u svetu *nema* prirodnih svojstava koja, kako Railton kaže, “nose njihovu težinu” i zaključiti da je ne-kognitivizam najbolji pristup jeziku morala! Metodološki naturalista može završiti čak i u intuicionizmu i nakon aposteriorne analize tvrditi da su moralni termina odnose na *sui generis* svojstva koja “ne mogu da nose težinu” u empirijskom istraživanju.

Railton izlaz iz ovih kontradiktornih mogućnosti nalazi u kombinaciji metodološkog i supstantivnog naturalizma. On naglašava da je sam odaniji metodološkom naturalizmu, ali da ne odbacuje i supstantivne interpretacije. Kako je to moguće?

13 Railton, P., „Naturalism and prescriptivity“, *Social Philosophy and Policy* 7, 155-156.

14 Railton, P., “Reply to David Wiggins” u: Haldane, J., Wright, C. (eds), *Reality, Representation and Projection*, Oxford University Press, Oxford, 1993.

Railton smatra da odgovor na ovo pitanje leži u “generičkom lukavstvu naturalističkog realizma”. Ovo lukavstvo se sastoji u “*postuliranju* područja nekih činjenica da bi one mogle da doprinesu *a posteriori* objašnjenjima odlika našeg iskustva”.¹⁵

Ovo znači da se Railton zapravo zalaže za *redefiniciju* moralnih termina. Ove definicije on naziva “reformišućim”. Ideja je jednostavna ali i problematična. Prosto se predloži da, primera radi, “dobro”, kako on to kaže, “zastupa” (reprezentuje) neko prirodno svojstvo P i posle toga se proveriti da li to P doprinosi *aposteriornom* objašnjenju našeg iskustva. Mi se u *istraživanju* ponašamo *kao da* “dobro” znači P, ali se uopšte ne sugerise da “dobro” *zaista* znači P i da ga bilo ko tako zaista upotrebljava. Činjenica da bi se pitanje tipa: “Da li je *x* koje je P zaista dobro?” moglo učiniti podložnim murovskom argumentu otvorenog pitanja ne zabrinjava Railtona. On prosto kaže da se reformišuće definicije uvek mogu *revidirati* s ciljem konstruisanja boljih teorija. (Na kraju krajeva, to se radi i u empirijskoj nauci, da dodam.) “Stoga naše centralne naturalističke tvrdnje u osnovi jesu pre sintetičke nego analitičke”, zaključuje on.”¹⁶ Refomišuće definicije nisu, dakle, analitički iskazi. Da li su one prihvatljive stvar je *aposteriornog* istraživanja.

Metodološki naturalizam sasvim je kompatibilan i sa ne-redukcionizmom. Međutim, Railton je u ovom pogledu jasan. On je sklon *redukcioj* analizi jezika morala: “Moj naturalista...koristi redukcionu hipotezu, sintetičku identifikaciju svojstava moralne vrednosti sa kompleksnim vanmoralnim svojstvom. On to čini zato što veruje da ta identifikacija može doprineti našem razumevanju morala i njegovog mesta u našem svetu.”¹⁷ Railton, dakle, smatra da se najbolja naturalistička interpretacija moralnih svojstava postiže time što se ona *posmatraju* kao da se, putem “sintetičkog identiteta svojstava“, mogu redukovati na kompleksna vanmoralna (prirodna) svojstva. Ova redukcija postiže se empirijski proverljivim “reformišućim definicijama“.

2.2.1.1. Jezički revizionizam

U oživljenoj metaetici s kraja 20. i početka 21. veka često se javlja ideja “jezičkog revizionizma”. Ona nije tipična samo za neonaturaliste već se javlja i kod drugih autora koji smatraju da se pojam istine mora nekako sačuvati i u oblasti morala. Ova ideja, primera radi, prisutna je i u “projektivističkom kvazirealizmu” Sajmona Blekburna, koji je suštinski ekspre-

15 Railton P., “Moral Realism”, *Philosophical Review* 95, 1986, str. 171-172.

16 Railton, P., „Naturalism and Prescriptivity“, str. 157.

17 Railton, P., “Reply to David Wiggins”, u: Haldane, J., Wright, C. (eds), *Reality, Representation and Projection*, str. 317.

sivista, dakle blizak starinskom emotivizmu, kao i u Gibardovom „ekspresivizmu normi“. Videli smo da Railton, iako redukcionista, ne smatra da se moralna svojstva mogu analitički izjednačiti sa prirodnim. *Metodološki* je pogodno da se, recimo, pojam ispravnog, *tretira* kao kompleksno prirodno svojstvo P. Nema implikacije da je tvrdnja tipa „x je ispravno“ ekvivalentna tvrdnji „x je P“. Ideja je da se značenje „ispravnog“ putem reformišućih definicija revidira tako da se što više približi značenju P-a. Opravdanost ovog približavanja proverava se *a posteriori*.

Pretpostavimo da se ispostavi da se neka predložena „reformišuća definicija“ može opravdati na empirijskim osnovama. Railton sugerise da bi se tada i svi uobičajeni moralni sudovi o moralnoj ispravnosti morali revidirati tako da se oslanjaju na prirodno svojstvo P iz reformišuće definicije. Dakle, Railtonova revizija jezika morala odnosila bi se na uobičajene moralne sudove. Ova pozicija mogla bi se nazvati *revizionizmom površinskog sadržaja*.

Postoji i druga vrsta revizionizma. Ovaj revizionizam odnosi se na bazičnu semantiku i sintaksu jezika morala. Ne-kognitivisti su revizionisti u ovom smislu. Oni tvrde da moralni sudovi, iako na površini *liče* na iskaze koji se oslanjaju na ideju istinosnih uslova (tj. istine i lažnosti), zapravo nisu to. Moralne sudove, primera radi, klasični emotivisti vide kao *ekspresije* osećanja ili stavova. A osećanja i stavovi „ne trpe“ ideju istinosnih uslova (tj. istinitosti ili lažnosti). Ovo je *revizionizam bazične semantike*.¹⁸ Railton smatra da su moralni sudovi podložni ideji istinosnih uslova i zbog toga on nije revizionista u ovom smislu.

2.2.2. “Mrežna analiza” i analitički moralni funkcionalizam

U savremenoj metaetici moguće je pronaći formu naturalističkog redukcionizma koja navodno izbegava obe vrste jezičkog revizionizma – i revizionizam površinskog sadržaja i revizionizam bazične semantike. Ove teorije se u literaturi nazivaju *analitičkim moralnim funkcionalizmom*. Najpoznatiji zastupnici ovog pravca su Frenk Džekson i Filip Petit.

Analitički moralni funkcionalizam pokušava da utvrdi postojanje analitičkih veza između moralnih i naturalističkih predikata. Međutim pobornici ovog pristupa ne pokušavaju da pronađu naturalističke predikate koji su *sinonimni* sa moralnim. Umesto toga, analitički moralni funkcionalisti nude metod analize koju je Majkl Smit (Michael Smith), u svom uspešnom sumiranju ove pozicije, nazvao „mrežnom analizom“ moralnih sudova. Smit

18 V. Miller, A., *op. cit.*, str. 183.

korene i razvoj ove zamisli vidi u lancu teorija Remzi – Karnap – Luis – Džekson (Ramsey, Carnap, Lewis, Jackson).¹⁹

Uobičajeno je da se ovaj metod analize poređi sa analizom sudova o izvesnim prirodnim svojstvima (i teorijskim terminima) koja po svojoj prirodi, kao i moralna svojstva, nisu podložna analizi tj. *definisanju*. Uobičajeno se koristi analogija sa sudovima o bojama: crvenoj, plavoj, narandžastoj, itd. Smit sugerise da su svi ti sudovi: 1) zapravo svakidašnje primedbe, uobičajeni sudovi ili čak trivijalnosti (*platitudes*)²⁰ o bojama; i 2) da je analiza ovih pojmova uspešna ako nam pruži znanje o onim svakidašnjim (trivijalnim) sudovima koji su relevantni za *ovladavanje* nekim pojmom.²¹

Ovi svakidašnji ili uobičajeni sudovi su relevantni za ovladavanje terminom samo kada uspeju da obuhvate inferencijalne ili prosuđivačke *dispozicije* onih koji su uspeli da ovladaju tim terminom. Dakle, uobičajeni sudovi („trivijalnosti“, *platitudes*) imaju suštinski *apriorni* karakter.

Smit ovu poziciju sumira na sledeći način: „Budući da analiza pojma 'biti crven' treba da nam kaže sve što *a priori* treba da se zna o tome šta je to 'biti crven', sledi da analiza treba da nam pruži saznanje o svim relevantnim svakidašnjim sudovima o 'crvenom'...shodno tome mogli bismo zaključiti da se sama analiza sastoji ili izvodi dugačke konjunkcije ovih svakidašnjih sudova.“²²

U slučaju boja, svakidašnji sudovi su *trivijalnosti* (*platitudes*) koje bi se odnosile na: 1) *učenje* termina koji se donose na boje. npr: „Da bi ste naučili nekoga šta reč 'crveno' znači, reci 'crveno' pokazujući na neke crvene stvari“; 2) *povezivanje iskustva* koje se tiče boja sa samim bojama, npr: „To što je nešto crveno izaziva, pod određenim uslovima, iskustvo da je nešto crveno“; 3) *korektivnost*, npr: „Da bi video koje je boje nešto, pogledaj ga na dnevnom svetlu“; 4) *relacije sličnosti*, npr: „Crveno je sličnije narandžastom nego žutom“, itd.²³ (Spisak uslova nije konačan.)

Kao što postoje svakidašnji (trivijalni) sudovi o bojama, tako postoje i trivijalni moralni sudovi. Prema Smitu, oni se odnose na: 1) *praksu*, npr: „Ako neko prosuđuje da je uraditi A ispravno, onda će on biti sklon (imaće *dispoziciju*) da učini A.“ (Ovo zapravo uopšte nije trivijalnost jer podrazumeva prihvatanje metaetičkog *internalizma*, o čemu ne postoji opšta

19 Smith, M., *The Moral Problem*, Basil Blackwell, Oxford, 1994, str. 44.

20 Veoma je teško engleski termin *platitude* prevesti na srpski jer on ima snažnu vrednosnu komponentu. Relevantni smisao je da je reč o sudovima koji sami po sebi ne predstavljaju nikakva otkrića i ne doživljavaju se kao nešto što je značajno. To su zapažanja koja se doživljavaju kao *podrazumevana*, a sudovi o njima, ako se izreknu, kao trivijalni.

21 Smith, *op. cit.* 31. Up. Miller, A., *op. cit.*, str. 233.

22 *Ibid.*

23 V. Miller, A., *op. cit.*, str. 233.

saglasnost.); 2) *objektivnost*: „Ako Nenad kaže da je A ispravno, a Slobodan kaže da nije onda, u najmanju ruku, jedan od njih jeste u pravu“; 3) *supervenijenciju*, npr: „Postupci koji imaju jednake deskriptivne karakteristike moraju imati istu moralnu vrednost“; 4) *suštinu*, npr: „Ispravni postupci su oni koji na neki način izražavaju jednaku pažnju i poštovanje“; i 5) *proceduru*, npr: „Mi pokušavamo da otkrijemo šta je ispravno koristeći nešto što liči na metod reflektivnog ekvilibrijuma“... itd.²⁴

Imajući sve ovo u vidu, sada treba objasniti kako funkcioniše „mrežna analiza“. Luis je dao grubu skicu primene ovog metoda u analizi svih teorijskih termina.²⁵ Ona kreće od već ilustrovanih svakidašnjih sudova (trivijalnosti) tipa: „Crveno je sličnije narandžastom nego plavom“ i sl. Ovakvih sudova ima veliki broj. Luis smatra da ovu vrstu sudova treba preformulisati tako da se referiranje na boje obavlja u terminima svojstava. Tako će navedeni sud sada glasiti: „Svojstvo ‘biti crven’ sličnije je svojstvu ‘biti narandžast’ nego svojstvu ‘biti plav’.“ Združivanje *totaliteta* (jednu ogromnu konjunkciju) trivijalnih sudova neophodnih za ovladavanje terminima koji se odnose na boje treba predstaviti kao relacioni predikat „I“²⁶ za sva relevantna svojstva koje sve boje imaju. To znači da će ova konjunkcija biti predstavljena kao $I[c, n, p...]$ gde „c“, „n“, „p“, itd. zapravo *reprezentuju svojstva* „biti crven“, „biti narandžast“, „biti plav“, itd. Sledeći korak je zamena imena svojstava *varijablama*, pa sada imamo predikat $I[x, y, z...]$ koji se *ne odnosi* direktno na svojsva koja se tiču boja. Ako imamo skup ovih trivijalnih svojstava, recimo: „svojstvo ‘biti crven’, pod određenim okolnostima, izaziva opažaj crvenog“ i „svojstvo ‘biti crven’ sličnije je svojstvu ‘biti narandžast’ nego svojstvu ‘biti plav’“ i ... (sledi još mnoštvo ovakvih trivijalnih sudova o svojstvima), onda relacioni predikat $I[x, y, z...]$ postaje konjunkcija koja simbolički zastupa „c pod određenim uslovima izaziva iskustvo c-a & c je sličnije n-u nego p-u &c... itd.“ Dakle, ako postoje boje, postoji i jedinstveni skup svojstava koja se odnose prema svetu i jedno prema drugom onako kako konjunkcija trivijalnih sudova to i kaže. Sada su eliminisana imena svojstava i zamenjena *varijablama*. Umesto *direktnog referiranja na boje ili svojstva stvara se mreža relacija* u kojoj svaka varijabla dobija svoje mesto. Tako se dobijaju „definicije“ termina koji se obično smatraju nepodložnim definisanju. Umesto direktne referencije mi sada imamo *mrežu relacija*. Tehničkom notacijom, to bi se moglo napisati ovako:

24 V. Smith, M., *op. cit.*, str. 39-41.

25 V. Lewis, „How to Define Theoretical Terms“, *Journal of Philosophy* 67, 1979, str. 427-446.

26 U originalu „T“ za englesko *truth* (istina).

$$\exists x \exists y \exists z \dots \{I[x, y, z \dots] \& ((\forall x) (\forall y) (\forall z) \dots I[x^*, y^*, z^* \dots]) \dots \\ \text{akko } (x=x^*, y=y^*, z=z^* \dots)\}$$

Ovaj manevar omogućava nam redukcionu analizu. Svojstvo “biti crven” (što je ono što treba definisati, tj. nešto analogno klasičnom *definiendumu*) je neko x za koje važi:

$$\exists y \exists z \dots \{I[x, y, z \dots] \& ((\forall x) (\forall y) (\forall z) \dots I[x^*, y^*, z^* \dots]) \dots \\ \text{akko } (x=x^*, y=y^*, z=z^* \dots)\}$$

Ovaj izraz analogan je klasičnom *definiensu*. Iako nije reč o klasičnoj definiciji već o analogiji sa njom, ovime se postiže *redukciona analiza* jer se “na desnoj strani” definicije *ne koristi* rečnik koji se odnosi na boje. Svojstva su zamenjena varijablama. Ostala je samo mreža relacija.

2.2.2.1. Permutacioni problem

Osnovna ideja “mrežne analize” je sada jasna: mreža relacija između svojstava koje imaju boje zamenjena je mrežom relacija koja je uspostavljena između varijabli koje nemaju direktnu referenciju na svojstva boja ili boje same. Time je navodno fiksirana i tačna referencija na određena svojstva bez analitičkog definisanja tog svojstva.

Sada na scenu stupa teškoća koja se u savremenoj metaetici naziva *permutacionim problemom*. On se sastoji u tome što se na osnovu analize mreže relacija ne može ustanoviti razlika između svojstava (recimo) “biti crven”, “biti narandžast” i “biti žut”. *Koja god boja* da je u pitanju mi u definicijama uvek imamo posla sa *istom mrežom relacija* u *definiensu* – tamo gde se ne pojavljuju *svojstva* boja već su ona zamenjena *varijablama*. “Mrežna analiza” stoga ne pruža relevantne informacije o *razlikama* između boja. Varijable su po definiciji *međusobno zamenljive* tj. permutabilne.

Šta permutacioni problem znači za mrežnu analizu termina moralnog jezika? Da li su i oni podložni njemu?

Smit sugerise dve stvari: 1) da mi ovladavamo terminima koji se odnose na boje tako što se upoznamo sa *paradigmama boja* (neposredno se perceptivno upoznajemo sa klasom tipično crvenih, zelenih, plavih ... stvari), a potom počinjemo da *koristimo* termine koji su *neraskidivo spojeni* sa bojama na koje se ti termini odnose i; 2) da su svakidašnji (trivijalni) sudovi ekstremno međusobno isprepleteni i povezani.²⁷

Moralni sudovi prema Smitu imaju slične osobine. I mi se, kada učimo moralne termine, prvo upoznajemo sa *paradigmama* koje se na njih odnose. Iako on to ne kaže eksplicitno, verovatno je reč o sudovima koji se

27 V. Smith, M., *op. cit.* str. 55.

koriste u elementarnom vaspitanju dece tipa: “Laganje je rdavo”; “Krađa je rdava”, i sl.

Smit smatra da je uspešnost “mrežne analize” moralnih termina i sudova sumnjiva. Problem leži u osnovnoj pretpostavci da svakidašnji sudovi (trivijalnosti) od koje mrežna analiza mora da počne imaju *aposteriorni* a *ne apriorni* status, kako se to u mrežnoj analizi mora pretpostaviti. “Crveno je boja krvi”; “Žuto je boja novorođenog pileta”...itd. se uobičajeno smatraju *aposteriornim* a *ne apriornim* istinama o bojama. Stoga ih ne možemo koristiti u poboljšanju naših definicija boja. Ali, to isto važi i za vanmoralne i moralne termine.

Ovom argumentu suprotstavlja se Miler. On smatra da: 1) nije sasvim jasno da li zaista ne postoje svakidašnji sudovi (trivijalnosti) koji uspevaju da okarakterišu naše pojmove o bojama u terminima koji se uopšte ne odnose na boje. Ako postoje svakidašnji sudovi o bojama koji se *ne* odnose direktno na termine o bojama, onda je inicijalna pretpostavka permutacionog problema pogrešna. Možda je moguće boje *razlikovati* bez pozivanja na termine koji se direktno odnose na svojstva različitih boja; i 2) postoji *nezavisan argument* po kojem permutacioni problem ne postoji čak i kada se boje definišu uz povezivanje jednih na druge.

Ovaj nezavisni argument, donekle paradoksalno, Miler pronalazi u radovima Kripkea²⁸ i Patnama²⁹ koji su, kako smo videli, metaetički *neredukcionisti*. U osnovi naturalističkog *neredukcionizma*, prisetimo se, nalazi se bazična semantička pretpostavka da dva termina mogu denotirati (referirati na) isto svojstvo, a da pri tom između *njih nema odnosa sinonimnosti*. Međusobna nesvodivost svojstava zasniva se na ovoj semantičkoj tezi. Koren nastojanja da se značenje (u novijoj terminologiji: „semantika“) fundamentalnih moralnih termina kao što je „dobro“ predstave po analogiji sa značenjem termina „prirodnih vrsta“ (ili „tipova“) kao što su „voda“ ili „zlato“. Svoju ideju Kripke i Patnam, i to je već pomenuto, konstruišu imajući u vidu lokovsku razliku između nominalne i prave suštine supstance kao što je zlato. Nominalna suština je skup površinskih kvaliteta na osnovu kojih mi obično nešto prepoznajemo kao zlato, na primer: „žuta, sjajna, savitljiva supstanca... (itd).“ Prava ili realna esencija sastoji se u prikrivenoj hemijskoj strukturi koja izaziva ili prouzrokuje da zlato ima one kvalitete koji čine njenu nominalnu supstancu (npr. atomski broj 79). Šta je onda pravo značenje termina „zlato“?

Kripke i Patnam sugerišu da nominalna suština ne može da determiniše značenje termina „zlato“. Pre će biti da ona *fiksira referenciju* ili *de-*

28 Kripke, S., *Naming and Necessity*, Harvard University Press, Cambridge MA, 1980.

29 Putnam, H., „The meaning of ‘meaning’“, u *Mind, Language and Reality*, Cambridge University Press, Cambridge, 1975, str 215-71.

notaciju termina „zlatu“. Zlatu je zlatu ako ima one površinske kvalitete sadržane u nominalnoj suštini, i mi ga tako i identifikujemo, ali to *nije značenje* termina „zlatu“, bar nije njegovo puno značenje.

S druge strane, „dubinska struktura“ termina „zlatu“ jeste ono što određuje da li nešto jeste ili nije zlatu. Zlatu ima atomski broj 79. Ako supstanca koja je „žuta“, „sjajna“, „tvrda“ i po svim ostalim „nominalnim“ osobinama liči na zlatu nema atomski broj 79, onda ta supstanca *nije* zlatu.

Imajući u vidu sve ovo, pitanje je kako Milerov kontraargument protiv permutacionog problema funkcioniše? Pre svega „mrežna analiza“ uopšte nije zainteresovana za „dubinsku strukturu“. Važno je *identifikovati* svojstvo onoga što je predmet razmatranja putem navođenja trivijalnosti o njemu. To znači da je mrežna analiza zainteresovana isključivo za „površinsku strukturu“ koju fiksira *mreža relacija*. Zato su svojstva zamenjena varijablama, ali varijablama koja se mogu smestiti tačno tamo gde im je mesto i to na osnovu relacija sa drugim varijablama. Miler smatra da se to može učiniti na sledeći način:

1) Smitovo uverenje da su svakidašnji sudovi (trivijalnosti, *platitudes*) koji treba da nam pruže *apriornu* osnovu za definisanje izvesnog termina, zapravo *aposteriorni*, po svojoj prirodi je isuviše pesimistično. Ovo se najbolje vidi iz korišćenog primera zlata. Reduktivna analiza termina koji se odnose na boje, smatra Miler, može se obaviti na način na koji su to Kripke i Patnam predložili za „prirodne vrste“ – putem fiksiranja referencije, a ne zamenom svojstava varijablama.³⁰ Miler prosto kaže da se ne može jednostavno pretpostaviti da se termini koji se odnose na boje („crveno“, na primer) *toliko* razlikuju od termina koji se odnose na „prirodne vrste“ („zlatu“, na primer) da jedne pogađa „permutacioni problem“, a druge ne.

2) Miler svoj napad na permutacioni problem nastavlja tvrdnjom da nam opisane analogije sa prirodnim vrstama uopšte nisu potrebne. On je uveren da se on može izbeći čak i ako su boje međusobno definisane na način koji je Smit opisao – putem ukazivanja na *mrežu relacija* koje između njih postoje („slično“, „različito“, i sl.). Permutacioni problem u jednom skupu pojmova se, naime, javlja samo ako postoje dva člana tog skupa koji se ne mogu međusobno razlikovati onda kada se svako pominjanje relevantnih pojmova eliminiše iz svakidašnjih trivijalnih sudova (*platitudes*). Ali ovo se može, prema Milerovom uverenju, izbeći ako se u obzir uzme priroda svakidašnjih trivijalnih sudova koje je Smit u svojoj analizi navodno prevideo. Pre svega, ne odnose se svi trivijalni sudovi o bojama na njihove sličnosti ili razlike. Neke se boje opažaju kao *kompoziti* (mešavine) dveju boja, a druge ne. Reč je o *fenomenološkoj* analizi boja. Tako se u svakidašnjem prosuđivanju narandžasto doživljava i kao crvenkasto i kao žutkasto,

30 V. Miller, A., *op. cit.*, str 238-239.

ljubičasto i kao crvenkasto i kao plavkasto, itd. Kod osnovnih boja takvih svakidašnjih trivijalnih sudova nema: uobičajeno se sudi da je crveno – čisto crveno, plavo – čisto plavo, itd. Dakle, čak i posle uklanjanja pominjanja termina koji se direktno odnose na boje iz svakidašnjih sudova o bojama, preostaće dovoljno informacija da se “čiste” (osnovne) boje razlikuju od “nečistih” boja (mešavina). Osim toga, uobičajeni iskazi o bojama su mnogo rafiniraniji od puke relacije sličnosti. Postoje trivijalni sudovi koji odražavaju našu dispoziciju za razlikovanje boja na manje grub način – postoji *gradacija* sličnosti između boja. Stoga Miler kaže: “*A pošto rezultati psihometrijskih eksperimenata kojima se kalibrišu ove relacije čiji je smisao da reflektuju naše dispozicije da sudimo o odgovarajućim stepenima sličnosti između boja, mi možemo, u skladu sa Smitovim kriterijumom trivijalnosti (platitudinousness), pogledati rezultate tih eksperimenata da bismo proverili detalje tih trivijalnosti.*”³¹ Relacije sličnosti i nesličnosti između gčistih boja su jasne. Rezultati ovih eksperimenata pokazuju da nema sličnijih čistih boja kao što su čisto plavo i čisto zeleno, a da nema nesličnijih boja od čiste crvene i čiste plave. To se, da dodam, može videti i po rasporedu boja na tzv. slikarskom krugu. Svaka čista boja može se razlikovati od druge čiste boje. Međutim boje se, i “čiste“ i “nečiste“, u tom krugu raspoređuju *po stepenu sličnosti*, što je trivijalnost za koju zna svako ko se u osnovnoj školi sreo sa slikarskim krugom. Postoje “mešane boje“ i “nijanse boja“. Rafiniranim pristupom može se stvoriti mreža koja omogućava razlikovanje boja. Postoje trivijalni sudovi koji nam govore *i* o sličnosti/različitosti boja *i* o njihovoj „čistoti“.

“*Sve u svemu, čak i kada se svakidašnji sudovi (trivijalnosti) o bojama koji se tiču relacija između boja, još uvek je tačno da, kada se svako pominjanje termina koji se odnose na boje uklone iz iskaza o trivijalnostima koje se tiču boja, preostaće dovoljno informacija da se svaka boja razlikuje od svih drugih*”, zaključuje Miler.³²

Drugim rečima, Miler smatra da je moguća mrežna analiza u kojoj su svojstva boja zamenjena varijablama. Time se, smatra on, izbegava permutacioni problem.

Koje konsekvence ova analiza ima po moralne termine i sudove?

Podsetimo se toga da Smit smatra da su moralni termini slični terminima koji se tiču boja. On smatra da su moralni termini, preko odgovarajućih paradigmatičnih primera, direktno povezani sa nekim svojstvom. Smit takođe smatra da su ti termini međusobno isprepletani i čvrsto povezani jer nije moguće razlikovati svojstva koja su reprezentovana varijablama. Ovo stvara permutacioni problem. Miler, s druge strane smatra da nje-

31 Miller, A, *op. cit.*, str 240.

32 *Ibid.*, str. 241.

gov odgovor na permutacioni problem koji se tiče boja odgovara i na pitanje o statusu moralnih problema. Ako permutacionog problema nema u slučaju boja, nema ga ni u slučaju moralnih termina! Time bi “analitički moralni funkcionalizam”, što je drugo ime za primenu metoda “mrežne analize”, bio sačuvan od opasnosti koje nameće permutacioni problem.

Koliko je Miler u pravu?

Tačno je da se “čiste” boje razlikuju od “pomešanih”. Crvena je jednostavno crvena, a ljubičasta je i “crvenkasta” i “plavkasta”. Ali, šta ćemo sa zvukovima i muzičkim tonovima, ako već koristimo ovu vrstu analogije? Osnovnu lestvicu će prepoznati svako. Ali ona se: 1) ponavlja u sve višim tonalitetima; i 2) “mešavine” tonova nije tako lako definisati. Analogiju možemo širiti i dalje. Šta ćemo sa dodirima, mirisima i ukusima? Koji su to “čisti dodiri”? Pitanje je da li se mrežna analiza može primeniti na ova prirodna svojstva? I, naravno, pitanje je na koju vrstu svojstava svet morala zaista liči.

3. Zaključak

Krajem 20. i početkom 21. veka u filozofiji morala jača nastojanje da se, različitim pojmovnim manevrima, moralni termini i sudovi približe pojmovima i sudovima opažanja ili, bar, iskazima empirijske nauke. Iza ovih nastojanja leži dublja namera da se pojam istine (“istinostnih uslova”) na neki način spase ili, bar, zameni nekim pojmom koji je analogan istini. Razloga za to ima više. Međutim, čini se da je glavni taj što su savremeni metaetičari ubedeni da bez istine neminovno klizimo u moralni relativizam i neku varijantu subjektivizma, pa i, na normativnom planu i *imoralizma*. Većini se ovo čini neprihvatljivim jer se moralne rasprave čine važnim, i paradoksalno, ali istinito i načelno rešivim. Ali, još od Vitgenštajna, Mura, Stivenzona i Ostina filozofija jezika i metaetika pokazuju da jezik nije samo “igra istine”. Ipak, zanimljivo je da je ovo nastojanje prisutno i u savremenom metaetičkom naturalizmu, ali i u savremenom *ekspresivizmu* koji je prirodni naslednik klasičnog ne-kognitivističkog emotivizma. Prilično su jasni i razlozi za ovo nastojanje: pojam istine ima veliku *ubeđivačku* snagu i na prvi pogled nudi jasan odgovor na izazove moralnog relativizma i/ili skepticizma.

Murov argument otvorenog pitanja i danas je podjednako poguban po svaki pokušaj analitičkog definisanja ključnih moralnih termina kao i 1903. godine kada je *Principima etike* u filozofiji morala započeta metaetička revolucija. Ipak, i posle više od veka rasprave, ne čini se da je metaetika bliža rešenju ključnih problema, a svi oni se mogu svesti na jedno pitanje: da li su u moralnim raspravama saznanje i istina mogući ili ne?

Radikalni kognitivizam u moralu je nemoguć. Zato se on i razblažava oslabljenim teorijama. Ali, one komplikuju uobičajeni moralni jezik koji, navodno, treba da objasne. Granicu između kognitivizma i ne-kognitivizma danas je čak teško tačno odrediti. Ekspresivizam je direktni teorijski “potomak” emotivizma koji je paradigma ne-kognitivizma. Ali, Blekburn je, primera radi, ekspresivista, ali i *kvazirealista*. Slična je i Gibardova pozicija. On se deklarira kao *ekspresivista normi*, ali zadržava pojam istine.³³ Horgan i Timons čak govore o „kognitivističkom ekspresivizmu“ (!), što je na granici po samu teoriju pogubne klase filozofskih izraza koja se označava frazom *contradictio in adiecto*. Razlozi za zastupanje ovako „pomešanih“ stavova već su navedeni: izbegavanje moralnog relativizma i/ili subjektivizma. Pitanje je: po koju cenu?

Teško je proceniti da li bilo koji (ekspresivistički ili naturalistički) jezički revizionizam u metaetici može biti realistična strategija jer insistira na kontraintuivnim konstrukcijama ili neprozirnim kvaziredukcijama. Jasno je da su ova nastojanja usmerena na zaobilaženje murovskog argumenta otvorenog pitanja. Stoga je i jasno zašto su ove rekonstrukcije i redefinicije toliko česte u savremenoj metaetici. Takođe ne treba zaboraviti kako je i na koji način projekat jezičkog revizionizma doživeo fijasko u filozofiji logičkog empirizma. Jedna stvar je filozofska analiza jezika, a sasvim druga njegova revizija.

Analitički redukcionizam je znatno oslabljen Murovim argumentom otvorenog pitanja i nemogućnošću nalaženja definicije ključnih moralnih termina. Novije verzije redukcionizma je, kako sam i sugerisao, možda bolje nazvati *kvaziredukcionizmom*. Ideja da se pojam istine u moralu može spasiti konstrukcijom komplikovanih teorija može imati samo teorijsku svrhu. Ljudi će, *uprkos svemu*, i dalje verovati da se sud: “X je žuto” i sud “X je dobro” uopšte ne razlikuju, tj. da mogu biti istiniti ili lažni *na jednak način*. To i jeste suština prirodnog stava koji sam nazvao imanentnim deskriptivizmom (kognitivizmom) jezika morala.

23.10.2011.

Filozofski fakultet, Beograd

Literatura

33 O ovome više u mom tekstu: „Frege-Gičov problem i savremeni metaetički ekspresivizam“, *Theoria* 2, 2008.

- Cekić, N., „Frege-Gičov problem i savremeni metaetički ekspresivizam“, *Theoria* 2, 2008.
- Horgan, T.&Timmons, M., „Cognitivist Expressivism“, u: Horgan, T.&Timmons, M., *Metaethics after Moore*, Oxford University Press, Oxford and New York, 2006.
- Kripke, S., *Naming and Necessity*, Harvard University Press, Cambridge MA, 1980.
- Lewis, D., „How to Define Theoretical Terms“, *Journal of Philosophy* 67, 1979.
- Miller, A., *An Introduction to Contemporary Metaethics*, Polity Press, Cambridge, 2003.
- Moore, G. E. [1903], *Principia Ethica*, srpski prevod: *Principi etike*, Plato, Beograd, 1998.
- Moore, G. E., *Ethics*, [1946, London] New York, Oxford University Press, 2005.
- Putnam, H., „The meaning of 'meaning'“, u *Mind, Language and Reality*, Cambridge University Press, Cambridge, 1975.
- Putnam, H., „Značenje i referencija“, u: *Ogledi o jeziku i značenju* (ur. A. Pavković i Ž. Lazović), Filozofsko društvo Srbije, 1992.
- Putnam, H., „Mozgovi u posudi“, *Theoria* br. 2/1997. str. 112.
- Railton, P., „Naturalism and prescriptivity“, *Social Philosophy and Policy* 7, 155-156.
- Railton, P., „Reply to David Wiggins“ u: Haldane, J., Wright, C. (eds.), *Reality, Representation and Projection*, Oxford University Press, Oxford, 1993.
- Railton P., „Moral Realism“, *Philosophical Review* 95, 1986.
- Smith, M., *The Moral Problem*, Basil Blackwell, Oxford, 1994.
- Westermarck, E., *Etical Relativity* [1932] London, Routledge, 2001.
- Wiggins, D., *Ethics: Twelve Lectures on Philosophy of Morality*, London, Penguin Books, 2006.

NENAD CEKIĆ

NATURALISTIC REDUCTIONISM IN CONTEMPORARY
METAETHICS

(Summary)

This paper deals with so-called metaethical reductionism. Generally, metaethical reductionism treats moral properties as natural properties. But contemporary reductionism does not assume that any moral property is in fact natural property. Contemporary metaethical reductionism is methodological approach. The main thesis of contemporary metaethical reductionism is: moral properties in theoretical contexts should be treated as natural properties. The main problem which contemporary reductionism poses is idea of semantic revisionism.